

CVELFERIJA U RATU I OBNOVI

Jedan od najmanje poznatih, vjerojatno i najslabije razvijenih krajeva u Slavoniji jest kraj na samom jugoistoku gornjeg dijela hrvatske "kifle", kraj omeđen rijekom Savom na zapadu i jugu te državnim granicom na istoku, a sa sjevera većim dijelom omeđen cestom Županja-Lipovac, cestom koja prolazi kroz veliku spačvansku šumu i cestom koja bi se jednog dana trebala pretvoriti u autocestu. Na površini od otprilike 422 četvorna kilometra, u posavskoj ravnici s nadmorskom visinom od 83 metra, uz rijeku Savu koja ovdje znatno manje meandrira nego u svom toku do Županje, živi (doduše još prema popisu iz 1991.) 17.921 stanovnik, što znači da je napučenost 42,26 stanovnika na četvorni kilometar. Taj je dio Hrvatske nekad bio u sastavu općine Županja, a danas je podijeljen u tri općine: Drenovce, Vrbanju i Gunju. Na tom prometno pomalo izoliranom području ima ukupno devet sela, a od pamtivijeka se cijelo područje naziva Cvelferija.

Cvelferija je naziv koji ćete teško pronaći u zemljovidima i u leksikonima, a rezultat je graničarske tradicije ovoga kraja. Tu je nekada bila Slavonska vojna krajina koja se pro-

CVELFERIJA DURING AND AFTER THE WAR

A portion of Slavonia situated in the area between the Sava and the future motorway along the frontier between the Bosnia and Herzegovina and Yugoslavia, bears the historical name Cvelferija, which initially came from German name for the former twelfth military company that used to be stationed in the so called Military Border District of Slavonia. Less than twenty thousand inhabitants currently live in this area with 9 settlements and three municipalities. Although the area remained unoccupied during the past war, it still suffered considerable damage from a number of missiles that most often came from Bosnian side. During the war, missiles frequently flew over Cvelferija to land in other regions, particularly in and around Županja. The hardest hit municipalities were Rajevo Selo and Gunja. However, all war related damage is now repaired. Gunja has a numerous Muslim community and it is the locality in which the first Croatia's mosque was built.

tezala do Zemuna, a obuhvaćala je i istočni Srijem s Petrovaradinom. Slavonska se krajina dijelila na regimente, a regimente na kumpanije. Ovo je područje pripadalo 12. kumpaniji i njegovi su stanovnici mahom u nju bili uključeni kao graničari. Upravo od njemačkog vojnog naziva (zwölf = dvanaest) i potječe naziv cijelog područja, ali se naziv kao znak zajedničke pripadnosti određenom prostoru i graničarskoj tradiciji zadržao i pošto je Vojna krajina ukinuta i ovaj dio Hrvatske uključen u sastav matične države. Doduše, kao

i nekad, i sada je Cvelferija granično područje, a upravo su taj granični položaj i sve nedaće koje je on donio i bili povodom našeg posjeta.

Odmah valja istaknuti da je Cvelferija sve vrijeme rata bila slobodna i da je primila razmjerno malo direktnih projektila, mnogo manje od susjedne Županje ili Bošnjaka, ali zato su po ovom području ili preko njega četnici stalno pucali od 1991.-1995. godine, a zabilježeno je da je posljednjih desetak projektila palo na Rajevo Selo tijekom Oluje 1995. godine. Stoga su i stradanja ovog kraja razmjerno manja, a razbijeni su se krovovi i crjepovi odmah obnavljali. Stanovništvo je gotovo četiri godine bilo u skloništima jer su projektili prestano letjeli prema položajima Hrvatske vojske, neovisno o primirju koje je s vremena na vrijeme vrijedilo prema tada okupiranim područjima. Projektili su dolazili iz okupiranih dijelova Bosne s kojim nikada nije bilo primirja. To je najteže osjetio Slavonski Brod, a Županja je dijelom bila pošteđena zahvaljujući činjenici da predio uz Orašje u Bosanskoj Posavini nikad nije bio okupiran. No zato su projektili ipak doli-

Zemljovid Cvelferije

Središte Vrbanje

jetali s druge obale Save, uglavnom preko Cvelferije.

Najmanje stradala općina smještena je najsjevernije. To je općina Vrbanja koja uz istoimeno naselje ima još naselja Soljane i Strošince. U Soljanima (1709 stanovnika) živi ponešto Slovaka, a Strošinci (696 stanovnika) smješteni su na samoj granici s Jugoslavijom. Mjesto je Vrbanja (3138 stanovnika) općinsko sjedište. Riječ je o vrlo starom naselju koje se održalo i za turske okupacije (1536.-1687.). U velikoj seobi nakon protjerivanja Turaka u ovo je mjesto stiglo ponešto hrvatskog stanovništva iz područja Semberije. Utemeljenjem Slavonske krajine u naselje i općinu masovno pristižu Ličani, a nakon Drugoga svjetskog rata i Hrvati iz Hercegovine. No stanovnici su ipak zadržali staru ikavicu i toponomastiku predturskog razdoblja.

Riječ je inače o tipičnom srijemskom naselju smještenom u blizini poznatih spačvanskih šuma i bogatih lovišta. U blizini je specijalni rezervat šumske vegetacije Radiševo koji se sastoji od šume hrasta lužnjaka i običnog graba s bukvom. Gospodarska je osnova poljodjelstvo, šumarstvo i stočarstvo.

Općina Drenovci ima najviše naselja i najviše stanovnika (7142). U općinu su uključeni Đurići (457), koji su najmanje naselje Cvelferije, te Račinovci (996), koji su smješteni istočno i u blizini Save, a zapadno se nalazi Rajevo Selo (1476) i Posavski Podgajci (1518). Općinsko središte Drenovci (2755) smješteno je u samom središtu i najšešće se spominje po skupini od 12 rijetkih primjeraka hrasta lužnjaka koji su poseban spomenik prirode. Drenovci su poput obližnjih Posavskih Podgajaca dobi-

Cesta kroz Drenovce

li dosta projektila jer su u njima bili smješteni topovi Hrvatske vojske, ali su sve štete, koliko se zna, brzo uklonjene. U posljednje se vrijeme i ovo naselje i cijela općina spominju po velikom iseljavanju. Navodno je broj stanovnika općine gotovo nepromijenjen zbog velikog priliva useljenika iz Bosanske Posavine, ali se mnogi stanovnici ove općine nalaze u Zapadnoj Europi, posebno u Austriji i Njemačkoj. Tome su osobito pridonijeli stečajevi pojedinih poduzeća i pogona i činjenica što je gotovo 400 radnika ostalo bez posla.

Ipak najviše stradalo mjesto je Rajevo Selo (1476), smješteno jugozapadno uz rijeku Savu. O nastanku sela i imena postoji samo predaja, navodno je ime dobilo po prebjegloj raji iz turskih predjela, a možda i po tome što je u njemu kao u raji. Za Vojne krajine bilo je jedno od središta vojnih vlasti, a tragovi se i danas mogu uočiti i po izuzetnoj uredenosti i čistoći. Većina njegovih stanovnika vuče podrijetlo iz Like, kada su se doseljavali za potrebe Vojne krajine, ali ima i doseljenika iz Bosne. Za posjeta smo saznali da Rajevo Selo pripada onim nesretnim naseljima u kojima se autobus okreće, što smo kasnije čuli i u Gunji, ali ovo je srijemsko naselje tu sudbinu za razliku

od Gunje imalo i prije rata jer mosta preko Save na ovom mjestu nema.

U Rajevu Selu smo o ratnim stradanjima i obnovi razgovarali s Perom Bašićem i njegovom suprugom Maricom te s Mandom Strepečki, inače tajnicom KUD-a *Sava*. Svi su oni beskrajno ponosni na svoje mjesto, a ne propuštaju istaknuti da su bili među prvim naseljima u ovom kraju s telefonskim vezama. Procjenjuju da je na samo mjesto palo približno 600 granata, od kojih su posebno stradali crkva, župni stan i škola. Stradale su i mnoge obiteljske kuće koje su obnovljene isplatom odštete. Crkva Sv. Ilije Proroka iz 19. stoljeća još nije obnovljena, kao ni društveni dom u blizini koji se srušio od trošnosti i brojnih detonacija. No stradala je osnovna škola u cijelosti obnovljena. Najviše je projektila bilo u vrijeme prije pada tzv. koridora u Bosni 1992. godine, jer su za njegovu obranu u zaleđu Rajeva Sela bili smješteni topovi. Mnogo je projektila ispaljeno i iz srpskog sela Vučilovca s druge obale Save.

Rajevčane je zapravo spasila činjenica da svaka kuća ima podrum jer je selo smješteno iznad korita Save. Sve su manje štete smjesta zajednič-

Nova škola u Rajevu Selu

ki popravljali. Ipak mnoge su kuće prepune pukotina od silnih detonacija, a njih nije nitko niti evidentirao niti uklanjao, iako se vrlo lako mogu uočiti gotovo na svakoj kući. Ipak, priznali su naši sugovornici, najviše je takvih šteta nastalo kada je 1996. HVO preko Save uništavao uskladištene granate.

U razgovoru s Mandom Strepečki, koje su kuća i gospodarske zgrade također oštećeni jer se nalazi u blizini crkve čiji je zvonik bio za artiljeriju najbolji orijentir, nismo daka-

ko mogli preskočiti ni folklor, na koji je ona beskrajno ponosna. Nastupili su na mnogim priredbama u zemlji i u inozemstvu, a stalni su sudionici tradicionalne folklorne manifestacije *Raspjevana Cvelferija* koja se svake godine naizmjenično održava u naseljima ovog područja.

Gunja (5176) je smještena uz rijeku Savu nasuprot Brčkom na drugoj obali. To je najveće naselje u Cvelferiji, a ujedno i jedino naselje u istoimenoj općini. Mjesto se prvi put spominje 1428. godine pod imenom Gwnya. Staro katoličko groblje Šumanovci, nastalo uz samostan izgrađen još 1376., poznato je mjesto za hodočasnike iz zemlje i svijeta, jer je još papa Grgur XI. za hodočasnike davao oprost od grijeha. Stara je crkva u Gunji izgrađena 1848., a nova 1982. godine.

Prvi nam je sugovornik u Gunji bio Antun Klem, umirovljeni lugar i pjesnik. On nam je rekao da je tradicija naselja na ovome području vrlo stara jer je u obližnjoj šumi Mošanjan pronađena gradina sa zemunicama. U ratu nisu previše stradali, iako su pretrpjeli mnogo straha, posebno kad su Srbi zauzeli obližnje Nijemce i Lipovac. Preko Save iz Brčkog većinom se pucalo na Županju, a pucalo se i s naše strane, poseb-

Glavna ulica u Rajevu Selu

no iz pravca Drenovaca i Vrbanje. Ukupno je na Gunju palo 50 do 60 granata, a u nekoliko su navrata projektile ispaljeni i iz aviona. Većih šteta nije bilo, osim što je stradao stan časnih sestara u blizini crkve, koji je u međuvremenu potpuno obnovljen. Bilo je mnogo razbijenih prozora i crjepova, ali je većina šteta nastala od detonacija.

Praktički su svi u Gunji bili dragovoljci, ali ih nije mnogo stradalo. Bili su sve vrijeme pripravnici da otiđu u zbjeg, no istodobno su se polja redovito obrađivala. Pucanja zapravo nije nikada prestalo tijekom pet godina. Na to se čovjek jednostavno morao naviknuti. Osobno se jako bojao, iako je u Drugom svjetskom ratu preživio čak i strijeljanje.

Obnovljeni most na cesti Županja - Brčko

Valja reći da je Gunja željezničko i cestovno čvorište za vezu s Bosnom i Hercegovinom. To je postaja na pruzi koja od Vinkovaca vodi u Brčko i Tuzlu te cesta koja spaja Županju i Brčko. Ujedno je potrebno dodati da je u obnovu cestovnog mosta preko Save Europska unija uložila 1,6 milijuna eura. Čelični je most obnovilo poduzeće *Metalno* iz Tuzle, obnova je trajala pet mjeseci, a završena je u listopadu 2000. godine.

Gunja je posebno mjesto i po tome što je u njemu izgrađena prva džamija na teritoriju Republike Hrvatske. Džamija se počela graditi 2. kolovoza 1968., a svečano je otvorena 28. rujna 1969. godine.

Ne zna se točno kada su se prvi muslimani doselili u Gunju, jer ni najstariji Gunjanci ne pamte vrijeme kada

u selu nije bilo muslimana koji su na zemlji radili kao nadničari ili kao napoličari (na pola). Muslimani su ujedno radili u ciglani i u spačvanskim šumama. Ipak prvi spomen o muslimanima u Gunji nalazi se u spomenici Župnog dvora u Gunji iz 1921. godine, gdje se pod opaskom "stanje duša" spominje i jedan musliman. Prvi je mješoviti brak sklopljen 1933. godine.

Muslimani su u Gunju i okolna mjesta masovnije počeli dolaziti tijekom Drugoga svjetskog rata kada su bježeći pred četničkim zločinima u istočnoj Bosni sklanjali u ovom dijelu Slavonije. Kada su se nakon rata vratili u svoja mjesta i ustanovili da su na prvim "demokratskim izborima" pokraj biračkih kutija i oni pred kojima su u ratu bježali, prodali su sve u besćenje i vratili se u ovaj dio Slavonije, privučeni kvalitetnom i jeftinom zemljom, dobrom infrastrukturom, a posebno činjenicom da su u ratu bili dobro primljeni od domaćeg stanovništva. Najviše ih se naselilo u Gunji i u Rajevu Selu (naselja Pađež i Čisto) jer su htjeli biti što bliže Bosni kako bi sačuvali svoj nacionalni i vjerski identitet.

Vjerski su se običaji njegovali po privatnim kućama pa je u tim druženjima utemeljen Inicijativni odbor za izgradnju džamije koji se za suglasnosti obratio vjerskim i svjetovnim vlastima. Potrebne su suglasnosti vrlo brzo dobivene i tako je izgrađena prva džamija u Hrvatskoj, čak 18 godina prije one u Zagrebu. Štoviše u Gunji se 1995. počeo u dvorištu džamije graditi i Islamski vjerski centar koji još nije završen. Valja reći da u Gunji od 1960. godine postoji posebno muslimansko groblje na kojem je tijekom posljednjeg rata sahranjeno više stotina izbjeglica iz Bosne. Ujedno valja istaknuti da je Gunja prvo mjesto u Hrvatskoj gdje je nakon osamostaljenja uveden islamski vjeronauk u osnovnu školu. Trenutno ga pohađa više od 220 učenika dva puta tjedno, a vjerska se nastava održava i u Vinkovcima.

Sve smo podatke saznali od glavnog imama Idriza ef. Bešića, pomalo neobičnog, ali vrlo susretljivoga vjerskog učitelja, koji nam je spremno iznio ne samo podatke o muslimanskoj zajednici, već sve podatke o općini Gunja i o ostalim općinama u Cvetferiji. Imam Bešić je naime predsjednik Općinskog vijeća u Gunji i predsjednik općinske organizacije HDZ-a. Štoviše dobro pozna problematiku svih pograničnih općina u istočnoj Slavoniji gdje je nezaposlenost velika, a izgrađenost komunalne infrastrukture vrlo slaba. Problema ima u vodoopskrbi i plinifikaciji, u mnogim općinama nema javne rasvjete, a vrlo su slabo izgrađene nerazvrstane ceste te uopće nema kanalizacije.

Džamija u Gunji

U razgovoru s imamom Bešlićem saznali smo da se stanovništvo s područja Cvetferije od 1961. godine stalno iseljava, da je vrlo slaba agrarna napućenost područja, svega 0,94 stanovnika po hektaru obradive površine i da je približno 23 posto stanovništva uključeno u poljoprivredu, pretežno u Drenovcima i Vrbanji, a najmanje u Gunji. Dobili smo uvid u precizne podatke o nezaposlenosti u Vukovarsko-srijemskoj županiji (čak 16.042) te podatak o nezaposelnima

Gradilište Islamskog centra u Gunji

u Cvelferiji kojih ima 2263, od čega 1032 žene. Kako radno sposobnih ima 10.987 stanovnika, ispada da je nezaposlenost veća od 20 posto. Za Domovinskog rata čudnim su se tijekom pretvorbe i privatizacije mnoga radna mjesta ugasila. Bez posla je ostalo 300 radnika u poduzeću *Dukat* d.d. u Drenovcima, a zatvoren je i pogon *Zora* d.d. iz Županje, također u Drenovcima, i bez posla je ostalo 70 radnika. Ugasila je proizvodnju i farma muznih krava *ZiB* i bez posla je ostalo 60 radnika, teška je situacija u DIP-u *Lužnjak*, pogonu

u Gunji te na farmi *Sitnatovo* u Strošincima. Ukupno je u Cvelferiji ugašeno više od 500 radnih mjesta.

Zaključak imamova izlaganja bio je vrlo tužan. Ispada da Cvelferija pripada najnerazvijenijim područjima u Hrvatskoj jer uz nezaposlenost nema ni dovoljno izgrađenu komunalnu infrastrukturu. Ima mnogo neasfaltiranih cesta čak i u samim naseljima, a poljski su putovi u vrlo lošem stanju. U Cvelferiji nema ni jedne športske dvorane ni dječjeg vrtića. U prijašnjem su se razdoblju zdravstveni

problemi rješavali u najbližoj bolnici u Brčkom, a sada se mora putovati do 70 km udaljenih Vinkovaca.

Razgovor s imamom Bešićem završili smo analizom međunacionalnih odnosa u Gunji. Oni su tradicionalno vrlo dobri i nikad nije bilo nikakvih problema. U Gunji ima 2920 Hrvata i 1489 Muslimana, ali i pripadnika brojnih drugih nacionalnosti. U Rajevu Selu uz 418 Muslimana ima također i mnogo drugih nacionalnosti, od kojih su najbrojniji Rusini.

Na kraju ovog izvještaja o jednom malo poznatom dijelu Hrvatske i o njegovim ratnim i poratnim nedaćama poželjeli smo da na Cvelferiju ne pomislimo samo kada čujemo svima znanu pjesmu (*Odavno smo graničari stari / Čuvali smo granicu na Savi*) ili kada saznamo da je na tom području uhvaćena grupa bjegunaca iz azijskih zemalja. Iako Cvelferija ponovno održava svoju staru povijesnu graničarsku zadaću, nikako ne bi smjela biti na potpunom kraju svih hrvatskih gospodarskih i društvenih interesa.

Pripremio: B. Nadilo